

формации в части количественного учета отпускаемой покупателям продукции, не выделяются транспортные расходы, должен указываться не только номер документа, на основании которого производятся записи в Ведомость 3.1, но и его наименование, чтобы избежать недоразумений и путаницы в учете. В том виде, в котором Ведомость 3.1 существует на сегодняшний день, она не удовлетворяет запросам пользователей и требует ведения дополнительной документации. Название данной ведомости как регистра аналитического учета и ее содержание несовместимы. В большей мере она представляет собой регистр синтетического учета. Данная проблема легко решается в условиях компьютерной обработки информации.

Удачным представляется предложение Л. Городянской, которая предлагает на заключительном этапе формирования учетной политики предприятия, в части дебиторской задолженности, отобрать и скомпоновать учетные номенклатуры и носители учетной информации относительно дебиторской задолженности. Предложены формы первичных документов, которые могут содействовать улучшению и упрощению работы бухгалтеров на предприятии [6, с. 13].

Выводы. Изучение вопросов формирования информации о дебиторской задолженности должно производиться в контексте требований, предъявляемых рыночной средой. В работе выделены основные современные черты такой информации. Удовлетворение потребностей пользователей о состоянии дебиторской задолженности следует осуществлять в разрезе разнообразных классификационных признаков. Однако, несмотря на значительные достижения в вопросах классификации, изучение работ современных ученых по вопросам отражения в учете информации о дебиторской задолженности дает возможность утверждать о существовании недостатков и противоречий в этих вопросах.

Классификация дебиторской задолженности, как предпосылка и основа рациональной системы построения ее аналитического учета, не всегда принимается во внимание при организации на предприятии аналитического учета дебиторской задолженности. Указанные недостатки в построении регистра аналитического учета и необходимые направления его совершенствования являются важным фактором формирования данных о дебиторской задолженности, так как работа по эффективному сбору информации может быть бесполезной, если ее фиксация не обеспечивает полноты отражения.

Литература

1. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / М.Д. Білик // Фінанси підприємств. – 2003. – № 12. – С. 24-36.
2. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 10 Дебиторская задолженность" // Настольная книга бухгалтера. – 2006. – № 29. – С. 50-52.
3. Хендриксен Э.С. Теория бухгалтерского учета : пер. с англ. Я.С. Соколова / Э.С. Хендриксен, М.Ф. Ван Бреда. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2000. – 576 с.
4. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней / Я.В. Соколов. – М. : Изд-во ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
5. Костюченко В. Учет дебиторской задолженности / В. Костюченко, А. Шаповалова // Бухгалтерский учет и аудит : журнал. – 2000. – № 7. – С. 2-12.
6. Городянская Л. Особенности организации учета дебиторской задолженности на предприятии / Л. Городянская // Бухгалтерский учет и аудит : журнал. – 2007. – № 6. – С. 9-16.

Гончарова Н.М. Інформаційне забезпечення стану дебіторської заборгованості та управління нею

Розглянуто сучасні риси формування інформації про дебіторську заборгованість. Обґрунтовано її необхідність і важливість для прийняття рішень і контролю численними групами користувачів. В еволюційному аспекті висвітлено питання сутності, визнання, оцінки дебіторської заборгованості. У розрізі потреб внутрішніх користувачів, для цілей управління запропоновано класифікацію дебіторської заборгованості, диференціацію підходів у разі надання відстрочки і розстрочки платежів. Надано критичний аналіз використання в бухгалтерському обліку регістрів аналітичного обліку для відображення дебіторської заборгованості.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, інформація, оцінка, класифікація, аналіз, користувачі.

Gontsharova N.N. Information support of the state of receivables and management

The article focuses on the modern features of presenting information on accounts receivable, with its necessity and importance for decision-making and controlling by the numerous groups of users being grounded. The issues of the essence, recognition and assessment of accounts receivable are highlighted in the evolutionary aspect. The classification and differentiation of approaches to providing deferring of payment and payment by installments are suggested in consideration for inner users' needs and managing purposes. The article also contains the practical analysis of analytical accounting registers used in accounting for reflecting accounts receivable.

Keywords: accounts receivable, information, assessment, classification, analysis, users.

УДК 657.6:006.-044.3

Магістр І.І. Грицак;

доц. В.М. Чубай, канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"

АУДИТОРСЬКІ ДОКАЗИ: ВИМОГИ, ПРОЦЕДУРИ ОТРИМАННЯ ТА ПРОЦЕС ОЦІНЮВАННЯ

Розглянуто сутність аудиторських доказів та вимоги до них згідно з Міжнародними стандартами аудиту. Наведено перелік типових процедур, які найчастіше застосовуються в аудиторській практиці для збирання достатніх та прийнятних аудиторських доказів, виокремлено основні умови та події, які збільшують ризик отримання викривленої інформації. Наведено стислий перелік питань, на які необхідно відповісти перед початком оцінювання зібраних аудиторських доказів, а також висвітлено роль професійного судження аудитора у процесі оцінювання отриманої за результатами дослідження інформації.

Ключові слова: аудиторські докази, аудиторські процедури, достатність та прийнятність аудиторських доказів, аудиторська документація.

Вступ. Для нормального розвитку економіки держави важливе місце посідає підтвердження опублікованої фінансової інформації не тільки тих підприємств, які згідно із законодавством повинні проводити аудит фінансової звітності, але і тих суб'єктів, які бажають залучити інвестиції чи запобігти виникненню викривлень облікової інформації, і відповідно штрафних санкцій з боку контролюючих органів. Документом, який підтверджує достовірність фінансових показників діяльності підприємства, є аудиторський висновок (висновок незалежного аудитора), складений на підставі зібраних аудиторських доказів за результатами проведеного аудиту.

Для того, щоб аудиторський висновок щодо фінансової звітності підприємства був прийнятий іноземним інвестором, потрібно, щоб аудит цієї звітності було проведено за Міжнародними стандартами аудиту (які є прийнятими для застосування в Україні як національні; станом на 2013 р. діє редакція 2010 р. зі змінами і доповненнями). Фундаментальні принципи, на яких базуються нормативи аудиторської практики згідно з Міжнародними стандартами аудиту (МСА) визначені у стандарті 200 "Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до міжнародних стандартів аудиту". Проаналізувавши положення цього стандарту, можна сказати, що переважна частина роботи аудитора під час формулювання аудиторської думки, складається з отримання та оцінки аудиторських доказів, а інформація, що підтверджує аудиторську думку є особливо важливою. Тому тема статті є актуальною.

Проблематику аудиторських доказів широко досліджували науковці, проте питання їх оцінювання і прийняття рішення, що зібрані аудиторські докази є достатніми і прийнятними, ще залишаються не достатньо розкритими в наукових працях. Тому важливим й надалі є вдосконалення не тільки процесу збирання, але й оцінювання аудиторських доказів як підґрунтя, на основі якого формується думка аудитора.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад і методичних підходів щодо процедур збирання аудиторських доказів здійснили такі вчені: Н.М. Проскуріна [5], О.Ю. Редько [7; 8], Л.К. Сук, М.Я. Дем'яненко, Г.Г. Кірейцев, М.Т. Білуха, С.І. Лебедевич [1], О.А. Петрик [6], В.П. Завгородній, В.В. Сопко [9] та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з МСА 500 "аудиторські докази – інформація, яку використовує аудитор під час формулювання висновків, на яких ґрунтується аудиторська думка. До аудиторських доказів належить інформація, що міститься в облікових записках, які є основою для фінансової звітності, та інша інформація". Варто зазначити, що аудитор, фактично, працює з отриманими від замовника обліковими даними, має право і повинен використовувати різні джерела інформації (зокрема необлікованої інформації) на підприємстві і поза ним. Перевірці підлягає вся доречна інформація, пов'язана з об'єктом перевірки, яку отримав аудитор.

Варто зазначити, що управлінський персонал повинен розуміти свою відповідальність за надану інформацію, тому важливим, на наш погляд, є отримання аудитором від управлінського персоналу письмового запевнення, що вони надали всю необхідну і важливу інформацію для аудиту. Аудитор також може отримати письмове запевнення про те, що йому було повідомлено про всі недоліки внутрішнього контролю підприємства.

Аудиторські докази повинні відповідати вимогам, до яких відносять: достатність; прийнятність (доречність і достовірність) інформації. Згідно з МСА 500 "достатність – це міра кількості аудиторських доказів. Необхідна кількість аудиторських доказів залежить від результатів оцінки аудитором ризиків істотного викривлення, а також від якості таких аудиторських доказів. Прийнятність – це міра якості аудиторських доказів, тобто їх доречність і достовірність у підтриманні висновків, на яких ґрунтується аудиторська думка".

Міру доречності інформації можна охарактеризувати за допомогою таких понять, як прямі та непрямі докази. Прямі – безпосередньо стосуються проблеми, тобто прямо на неї вказують, доводять, а непрямі докази – відомості, які безпосередньо не стосуються питання, що розглядається. Достовірність доказів залежить від джерела їх отримання, а також від індивідуальних обставин, в яких було отримано ці докази.

Метою аудитора є здійснити планування та виконання аудиторських процедур у такий спосіб, який уможливить отримання достатніх та прийнятних аудиторських доказів, що дадуть йому змогу сформулювати висновки, на яких ґрунтуватиметься думка аудитора.

Аудиторські докази аудитор збирає від початку – моменту укладення договору з клієнтом до моменту закінчення проведення перевірки і написання висновку. А оскільки аудиторські докази за своєю суттю є інформацією, на підставі якої аудитор може висловити незалежну думку, то на всіх етапах він аналізує і оцінює аудиторські ризики, пов'язані з цією інформацією.

Також аудитор повинен оцінити свої можливості та знання користування інформаційними технологіями, які впроваджені на підприємстві, тобто чи має він навик роботи в програмі, за допомогою якої ведеться облік і чи зможе він самостійно отримати всю необхідну інформацію для проведення аудиту. Його судження у цьому випадку відіграє важливу роль, оскільки якщо він не оцінить власні можливості реально, то поставить під загрозу виконання ним завдання з надання впевненості.

Завдання, здійснення яких дасть змогу аудитором отримати достатні та прийнятні аудиторські докази:

- отримати розуміння об'єкта аудиту, чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, що на нього впливають;
- визначити чинники ризику викривлення інформації внаслідок появи помилки або шахрайства та виокремити ділянки дослідження, для яких цей ризик є найбільш характерним;
- провести аудиторські процедури, кількість і характер яких визначено відповідно до розрахованого аудиторського ризику;
- отримати достатні та прийнятні аудиторські докази, на основі яких можна зробити висновок – чи є фінансова звітність такою, що забезпечує достовірне надання інформації та не вводить в оману користувачів фінансової інформації;
- належним чином задокументувати судження та аудиторські докази.

Аудиторська документація – запис виконаних аудиторських процедур, отриманих доречних аудиторських доказів і висновків, яких дійшов аудитор (також вживають терміни "робочі документи" та "робоча документація") [2].

Насамперед аудитором необхідно отримати повне розуміння концептуальної основи, за якою складається фінансова звітність на підприємстві, тому що в кінцевому результаті він повинен висловити думку про те, чи складена фінансова звітність в усіх істотних аспектах відповідно до застосовної концептуальної основи фінансової звітності. Під час формування фінансових звітів управлінський персонал надає адекватний опис цієї концептуальної основи, вивчивши положення якої аудитор отримує розуміння тих облікових принципів, за якими відображаються дані у фінансовій звітності.

Міжнародні стандарти аудиту вимагають, щоб аудитор приділяв особливу увагу тому, чи є обґрунтованими облікові оцінки в контексті застосовної концептуальної основи фінансової звітності та відповідного розкриття інформації, а також якісним аспектам облікових практик суб'єкта господарювання, включаючи ознаки упередженості суджень управлінського персоналу.

Для визначення прийнятності застосовної концептуальної основи фінансової звітності на підприємстві керуються положеннями МСА 210 "Узгодження умов виконання завдань з аудиту". Прикладами невизначеності в оцінках можуть бути:

- облікові оцінки справедливої вартості переоцінюваних основних засобів;
- значні припущення, використані під час оцінювання справедливої вартості фінансових активів і зобов'язань, які обліковуються за справедливою вартістю;
- припущення щодо майбутніх подій, які впливають на розмір резервів;
- оцінки для визначення справедливої вартості похідних фінансових інструментів, для яких не існує активного ринку.

Для того, щоб аудитор міг розпочати планування роботи, а саме складання програми аудиту, він повинен ознайомитися з умовами функціонування підприємства, а також із внутрішніми системами, які відповідають за складання фінансової звітності та контроль за її достовірністю. Це дасть йому змогу виокремити певні моменти і ділянки, зокрема в роботі внутрішнього контролю, на які варто особливо зацентувати увагу під час проведення аудиторських процедур для того, щоб зменшити ризик невиявлення помилок або умисних порушень.

Можна виокремити такі умови, які збільшують ризик викривлення інформації:

1. Цілісність або компетентність управлінського персоналу:
 - довготривале недоукомплектування працівниками облікового відділу;
 - непослідовність в усуненні слабких сторін внутрішнього контролю;
 - часта зміна кадрів у юридичному або відділі внутрішнього аудиту;
 - наявність тиску на обліковий персонал з метою складання фінансової звітності в короткі строки.
2. Незвичайні впливи щодо підприємства:
 - криза галузі, в якій працює підприємство, спричиняє виникнення ймовірності банкрутства;
 - підприємство може фінансово залежати від одного замовника або певної категорії замовників [1].

Як пояснюють в МСА 315 "Ідентифікація та оцінка ризиків істотних викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища" та МСА 330 "Дії аудитора у відповідь на оцінювані ризики", аудиторські докази для формування обґрунтованих висновків, на яких базуватиметься аудиторська думка, отримують за рахунок виконання:

1. Процедур оцінки ризиків.
2. Подальших аудиторських процедур, що включають:
 - тести заходів внутрішнього контролю;
 - процедури по суті включно з детальними тестами та аналітичними процедурами.

Процедура – взаємозалежна (офіційно встановлена) послідовність (порядок, алгоритм) дій, діяльності [2].

Застосування конкретної сукупності аудиторських процедур може зумовлювати отримання аудиторських доказів, доречних для одних тверджень, але недоречних для інших. Отже, необхідно застосовувати такі процедури, які б забезпечили належний рівень впевненості. Проте також є важливим правильний вибір джерел отримання інформації. Наведемо перелік процедур, які найчастіше застосовуються в аудиторській практиці (табл.).

Табл. Аудиторські процедури

Процедура	Суть
1	2
Ознайомлення	Процедура, яка передбачає візуальне обстеження статутних, організаційно-порядкових та інших документів, їх складу.
Огляд	Процедура визначення стану діяльності підприємства та перспектив його подальшого розвитку не тільки на основі даних його фінансової звітності, але й аналізу результатів роботи інших підприємств відповідної галузі.
Запит	Аудиторська процедура, яка полягає у пошуку інформації в обізнаних осіб у межах чи поза межами суб'єкта господарювання [5].
Тести	Процедура, яка призначена для оцінювання ефективності функціонування системи внутрішнього контролю, а також для запобігання істотним викривленням на рівні тверджень [2].
Тестування	Процедура, яка призначена для визначення відповідності параметрів предмета конкретним заданим параметрам.
Ідентифікація	Процедура, яка полягає в установленні тотожності невідомого об'єкта відомому на підставі збігу ознак.
Верифікація	Процедура підтвердження, яка передбачає отримання об'єктивних свідчень того, що затверджені вимоги були виконані.
Дослідження	Процедура, яка передбачає вивчення певного об'єкта з метою виявлення закономірностей його розвитку.
Сканування	Аудиторська процедура, за допомогою якої аудитор досліджує нетипові статті й події, відображені в обліковій документації підприємства.
Опитування	Процедура, під час проведення якої опитуються обізнані та компетентні особи всередині підприємства або за його межами.
Оцінка	Передбачає формування особистої думки аудитора про цінність, значення, значущість конкретного об'єкта (факту, даних, процесу тощо).
Перегляд	Процедура, яка відбувається внаслідок зміни думки аудитора щодо істотних умов аудиту.
Порівняння	Зіставлення фактів, даних одних з одними для одержання певного нового висновку.
Розрахунок	Процедура, яка передбачає перевірку достовірності кількісних і вартісних вимірників господарських операцій.
Зіставлення	Процедура, яку використовують для оцінювання залежностей між двома або більше значеннями, які порівнюються.
Спостереження	Передбачає нагляд за процесом або процедурою, які виконують інші особи (наприклад, нагляд аудитора за виконанням процедур контролю або за здійсненням інвентаризації персоналом підприємства).
Зовнішнє підтвердження	Інформація, у формі прямої письмової відповіді аудитору від третьої сторони (незалежної сторони, яка підтверджує) у паперовій формі або на електронних носіях інформації.
Повторне обчислення	Процедура, яка є перевіркою математичної правильності здійснених записів у облікових документах.
Повторне виконання	Передбачає незалежне виконання аудитором певних дій або процедур, які вже виконувались як частина заходів внутрішнього контролю суб'єкта господарювання [5].
Перевірка	Перевірка записів або документів у паперовій, електронній формі або відображених на інших носіях чи фізична перевірка активів [8].

Аналітичні процедури	Оцінка фінансової інформації на основі аналізу взаємозв'язків між фінансовими та нефінансовими даними, що охоплюють необхідне вивчення ідентифікованих відхилень або взаємозв'язків, які не узгоджуються з іншою відповідною інформацією чи відрізняються від очікуваних величин.
Процедура по суті	Аудиторська процедура, призначена для виявлення істотних викривлень на рівні тверджень. Процедури по суті включають: а) тести (класів операцій, залишків на рахунках); б) аналітичні процедури по суті.
Процедури оцінювання ризиків	Аудиторські процедури, які виконують для отримання розуміння суб'єкта господарювання та його середовища, зокрема внутрішнього контролю суб'єкта господарювання, визначення й оцінювання ризиків істотного викривлення внаслідок шахрайства або помилки на рівні фінансової звітності та тверджень.

Доцільність застосування конкретних аудиторських процедур визначаємо з урахуванням таких факторів:

- відповідність обраної аудиторської процедури цілям, поставленим на конкретному етапі аудиторської перевірки;
- наявності в аудитора достатніх навичок і досвіду для застосування обраної процедури;
- доступності матеріалів, на основі яких проводиться аудиторська перевірка, а також того, наскільки їх якість дає змогу застосувати обрану процедуру;
- чи буде забезпечена достовірність висновку, отриманого за результатами застосування певної сукупності процедур аудиту [5, с. 88].

Основним напрямками аудиторського контролю є реальність господарських операцій, повнота, дозвіл, точність, класифікація, облік, періодизація.

Реальність господарських операцій – це контроль стосовно реєстрації господарських операцій і підтвердження їх первинними документами. *Повнота* – всі здійснені господарські операції, відображені в системі бухгалтерського обліку і жодна не пропущена. *Дозвіл* – господарські операції, санкціоновані керівником відповідно до політики, прийнятої на підприємстві. *Точність* – всі суми точно підраховані й виключають помилку. *Класифікація* – господарські операції, відображені на відповідних рахунках бухгалтерського обліку. *Облік* – облік господарських операцій повністю завершений. *Періодизація* – господарські операції записані у відповідному періоді [1].

Здійснюючи перевірку за цими напрямками, аудитор зможе забезпечити всебічний контроль об'єкта дослідження, а отже, отримати детальну і повну інформацію для висловлення аудиторської думки, знизивши ризики викривлення до мінімально допустимого рівня. Для кожного з напрямків він повинен підібрати конкретні джерела інформації, з яких можна підтвердити достовірність тої чи іншої операції. Провівши відповідні процедури, аудитор може зібрати необхідні докази для висловлення думки згідно з метою аудиту.

Дуже часто аудитору в процесі проведення аудиторських процедур варто звертати увагу на такий момент, як нетипові операції або операції, що виходять за межі нормальної діяльності суб'єкта господарювання. До них можуть належати: внески коштів без чітко визначеного цільового призначення; платежі за неотримані товари чи отримані, але які не потрібні, або одержані та оплачені за завищеними цінами; списання матеріальних цінностей, вартість яких нижча, ніж їх ринкова вартість тощо. Саме ці операції є з найбільшим рівнем ризику

шахрайства і на основі отриманої інформації внаслідок здійснення запиту та аналітичних чи інших процедур аудитор може виявити нові умови, наприклад наявність пов'язаних сторін тощо.

З метою встановлення достовірності операцій, зафіксованих у документах, часто застосовують зустрічну перевірку документів. Цей прийом дає можливість виявити факти часткового або повного неоприбуткування матеріальних цінностей, одержаних від постачальників, факти неправильного відображення на рахунках бухгалтерського обліку господарських операцій.

Під час проведення аудиту й отримання аудиторських доказів застосовують прийом взаємного контролю операцій. Цей прийом полягає в дослідженні різних документів, які оформляються за конкретними операціями, які відбуваються в господарській діяльності підприємства. Процедура здійснюється за допомогою перевірки та зіставлення окремих реквізитів, які повторюються в конкретному переліку взаємопов'язаних первинних документів, а також у реєстрах бухгалтерського обліку.

У процесі здійснення аудиту широко використовується така процедура, як запит. Відповіді на запити можуть забезпечувати аудитору нову інформацію, якої він раніше не мав, або інформацію, що підтверджує або спростовує вже наявні аудиторські докази. У деяких випадках відповіді на запити дають аудитору підстави для розроблення і виконання додаткових аудиторських процедур. За результатами запиту аудитор отримує своєрідний сигнал, який показує – де є більша загроза існування неточностей.

Для отримання необхідного рівня впевненості щодо правильності складання проектно-кошторисної чи іншої технічної документації або для підтвердження якості готової продукції підприємства можна залучити спеціаліста необхідної кваліфікації – експерта. Здійснена експертна оцінка формалізується у висновку експерта і використовується як аудиторський доказ.

Виявлені за допомогою прийомів документального і фактичного контролю докази порушень чинних законодавчо-нормативних актів аудитор **систематизує** і використовує надалі під час складання висновків за результатами аудиторської перевірки. Чим більше доказів буде зібрано під час аудиту, тим обґрунтованішим буде висновок.

Здійснені в процесі аудиту розрахунки аудиторського ризику, істотності, висновки за результатами проведення аудиторських процедур, обґрунтування професійних суджень тощо необхідно обов'язково документувати, тобто відображати в робочих документах аудитора.

Для оцінювання отриманої інформації, для висловлення аудиторської думки аудитору варто, на наш погляд, насамперед відповісти на такі запитання:

- чи детально є інформація, надана обліковим підрозділом?
- чи визначено аудитором найбільш ризикові ділянки аудиту?
- чи всі доступні джерела інформації досліджено?
- чи усунуто всі суперечності отриманої інформації?
- чи враховано вплив усіх факторів на діяльність підприємства?
- чи отримано повне розуміння об'єкта дослідження?

Відповідь на ці запитання додасть впевненості, що аудит проведено всебічно. Також варто звернути увагу на специфіку перевірки великого масиву да-

них із проведенням вибіркового дослідження. При цьому необхідно також врахувати і оцінити ризики невиявлення.

Здійснюючи оцінку достатності аудиторських доказів, необхідно пам'ятати, що чим нижча якість отриманої інформації внаслідок проведення аудиту, тим більша кількість доказів є необхідна. Однак, як зазначено в МСА 500, отримання більшої кількості аудиторських доказів не обов'язково може компенсувати їхню низьку якість.

Чи отримані достатні та достовірні аудиторські докази для зменшення аудиторського ризику до прийнятно низького рівня є питанням професійного судження. Відзначна ознака професійного судження аудитора полягає у тому, що його формулює виконавець аудиту, професійна підготовка, знання та досвід якого забезпечують досягнення компетентних суджень. Здійснення професійного судження у будь-якому конкретному випадку ґрунтується на фактах та обставинах, які відомі аудитору. Отже, оцінюючи зібрану інформацію, аудитору дуже важливо зацентувати свою увагу на достовірності отриманої інформації. У цьому випадку варто скористатись такими правилами щодо достовірності аудиторських доказів згідно з МСА 500:

- достовірність аудиторських доказів підвищується, якщо їх отримано з незалежних джерел за межами суб'єкта господарювання;
- достовірність аудиторських доказів, отриманих усередині суб'єкта господарювання, підвищується, якщо запроваджені ним відповідні заходи внутрішнього контролю, включаючи контроль за підготовкою та зберіганням інформації, є ефективними;
- аудиторські докази, отримані безпосередньо аудитором (наприклад, внаслідок спостереження за застосуванням заходів внутрішнього контролю), є більш достовірними, ніж докази, отримані опосередковано або на основі припущень (наприклад, через запити про застосування заходів контролю);
- аудиторські докази в документарній формі (в паперовому, електронному або іншому вигляді) є більш достовірними, ніж докази, отримані в усній формі (наприклад, свочасно складений письмовий протокол зборів більш достовірний, ніж усне викладення питань, що обговорювалися на зборах);
- аудиторські докази, підкріплені оригіналами документів, більш достовірні, ніж підкріплені ксерокопіями або факсимільними копіями чи документами, що були сфотографовані, оцифровані або іншим способом трансформовані в електронну форму. Достовірність таких доказів залежатиме від заходів внутрішнього контролю за їх підготовкою та зберіганням [2].

У міжнародних стандартах аудиту вказано, що коли дані аудиторських доказів, отримані з різних і незалежних один від одного джерел, збігаються, то це має кумулятивний ефект. Іншими словами, достовірність подібних доказів, взятих разом, вища від простої суми доказів, взятих окремо.

Проте, згідно з МСА 500, аудитор не може бути впевненим, що інформація, яка використовується як аудиторські докази, є абсолютно достовірною, навіть якщо її отримано із зовнішнього джерела, оскільки можуть існувати деякі обставини, що впливатимуть на її достовірність. Наприклад, інформація, отримана з незалежного зовнішнього джерела, може виявитися недостовірною, якщо контрагент не є обізнаним, або експерту від управлінського персоналу не вистачає об'єктивності. З огляду на це, для критичної оцінки аудиторських до-

казів потрібний професійний скептицизм, який передбачає ставлення під сумнів суперечливих аудиторських доказів, достовірності документів і відповідей на запити, а також інформації, отриманої від управлінського персоналу і тих, кого наділено найвищими повноваженнями.

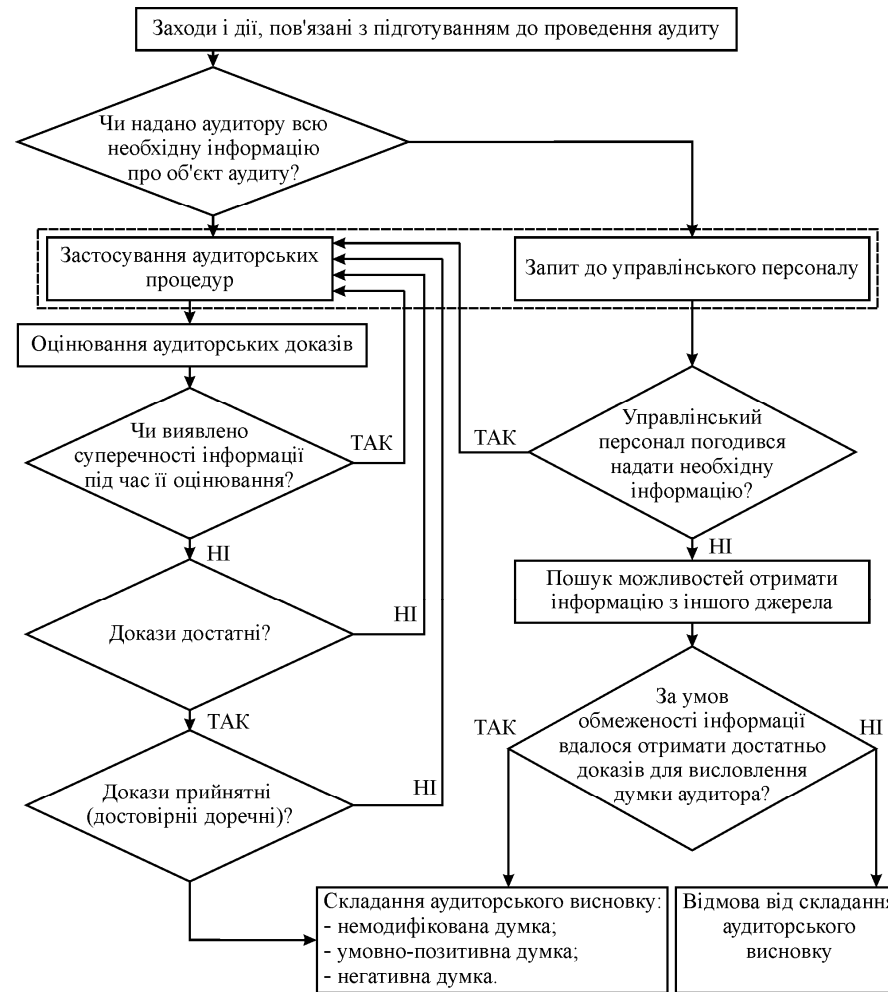

Рис. Алгоритм отримання та оцінювання аудиторських доказів у процесі здійснення аудиту

Бувають ситуації, коли аудитор не має доступу до певних джерел інформації чи неможливо виконати певну процедуру. Відповідно фахівець повинен знайти додаткові можливості отримати ту чи іншу інформацію, однак це не завжди дає той самий результат. У такому випадку, аудитор оцінює, що інформації є недостатньо, а отже, докази зібрати повною мірою не вдалося. Якщо аудитор дійде висновку, що потенційний вплив на фінансову звітність викривлень неот-

риманої інформації може бути істотним, проте не всеохоплюючим, то він повинен висловити умовно позитивну думку. Якщо ж інформація, яку не вдалося отримати, є істотною і одночасно викривлення цієї інформації може всеохоплююче впливати на достовірність фінансової звітності, то аудитор повинен відмовитися від висловлення аудиторської думки.

Алгоритм отримання та оцінювання аудиторських доказів у процесі здійснення аудиту наведено на рисунку.

Висновки. Дослідження особливостей процесу отримання аудиторських доказів дало змогу сформулювати алгоритм їх отримання та оцінювання. На всіх етапах аудиту відіграють ключову роль вимоги до доказів і, у випадку їх невідповідності, пошук інформації продовжується.

На потрібну кількість аудиторських доказів впливає оцінка ризиків викривлення. На достовірність доказів впливають їх джерело та характер, вона також залежить від індивідуальних обставин, за яких їх отримано.

Під час оцінювання аудиторських доказів варто користуватися рекомендаціями згідно з МСА 500. Для того, щоб відповісти на запитання – чи отримані достатні та прийнятні аудиторські докази, – аудитор покладається на власне професійне судження, однак це судження повинне бути відповідним чином обґрунтованим і задокументованим у робочих документах аудитора.

Література

1. Лебедев С.І. Аудит. Організація і методика аудиту. Екологічний аудит : навч. посібн. / С.І. Лебедев. – Львів : Вид-во "Ліга-прес", 2007. – 1050 с.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року : пер. з англ. О.Л. Ольховікова, О.В. Селезньов, О.О. Зеніна та ін. – К. : Вид-во Міжнар. федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2010. – Ч. 1. – 852 с.
3. Немченко В.В. Аудит. Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту : підручник / за ред. В.В. Немченко, О.Ю. Редько. – К. : Вид-во "Центр навч. літ-ри", 2012. – 540 с.
4. Петренко С. Методологічні підходи до здійснення процесу внутрішнього аудиту / С. Петренко // Бухгалтерський облік і аудит : наук. журнал. – 2011. – № 7. – С. 37-41.
5. Проскуріна Н.М. Процедурне забезпечення аудиту : монографія / Н.М. Проскуріна; Національна академія статистики, обліку та аудиту. – К. : Вид-во ДП "Інформ-аналіт. агентство", 2011. – 739 с.
6. Петрик О.А. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності : навч. посібн. / О.А. Петрик, В.Я. Савченко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2008. – 472 с.
7. Редько О.Ю. Аудиторські докази : практич. посібн. по застосуванню положень МСА № 500-580 / О.Ю. Редько. – К. : Вид-во НЦОА, 2012. – 32 с.
8. Редько О. Процедури аудиту як основа професійної практики / О. Редько, К. Редько // Бухгалтерський облік і аудит : наук. журнал. – 2011. – № 6. – С. 45-50.

Грицак И.И., Чубай В.М. Аудиторские доказательства: требования, процедуры получения и процесс оценки

Раскрыта сущность аудиторских доказательств и требования к ним в соответствии с Международными стандартами аудита. Приведен перечень типовых процедур, которые часто применяются в аудиторской практике для сбора достаточных и приемлемых аудиторских доказательств, выделены основные условия и события, которые увеличивают риск получения искаженной информации. Приведен краткий перечень вопросов, на которые необходимо ответить перед началом оценивания собранных аудиторских доказательств, а также освещена роль профессионального суждения аудитора в процессе оценки полученной информации.

Ключевые слова: аудиторские доказательства, аудиторские процедуры, достаточность и приемлемость аудиторских доказательств, аудиторская документация.

Grytsak I.I., Chubay V.M. Audit evidence: requirements, procedures for receiving and process evaluation

The article reveals the essence of audit evidence and their requirements in accordance with International Standards on Auditing. The list of standard procedures commonly used in audit practice to gather sufficient and appropriate audit evidence, determined the basic conditions and events that increase the risk of distorted information. Also, the article provides a brief list of questions that must be answered before the evaluation of the collected audit evidence, and highlights the role of the auditor's judgment in the evaluation obtained by results of research data.

Keywords: audit evidence audit procedures, adequacy and acceptability of audit evidence, audit documentation.

УДК 336.27:631.11

Ст. викл. Н.В. Дунас¹, канд. екон. наук;
аспир. Т.В. Баховська²

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ КРЕДИТУВАННЯ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Проаналізовано сучасний стан та проблеми кредитування сільськогосподарських товаровиробників в Україні; виявлено особливості кредитних відносин сільськогосподарських підприємств з комерційними банками; визначено тенденції розвитку та подальших взаємовідносин банків з сільськогосподарськими товаровиробниками.

Ключові слова: банківське кредитування, агропромисловий комплекс, кредитна криза, динаміка кредитування, сезонний розрив.

Постановка проблеми. Агропромисловий сектор національної економіки перебуває на стадії реформування. Відбулося розпаювання землі та майна колективних сільськогосподарських підприємств, прийнято низку законів та постанов на підтримку аграрного виробника. Це зумовило створення та розвиток організаційно-правових форм господарювання нового типу.

Необхідність та особлива роль кредиту, без якого сільське господарство як товаровиробник не може існувати, зумовлені специфікою його відтворювального процесу. Остання, водночас, потребує врахування об'єктивних вимог галузі під час організації її кредитного обслуговування.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми банківського кредитування сільського господарства вітчизняні дослідники трактують по-різному. Так, наприклад, А.І. Берлач, Н.М. Фешенко недостатній рівень надання кредитів банками сільському господарству пояснюють такими причинами, як неможливість організації поточного виробництва, сезонний розрив, необхідність тримати у запасі значний обсяг сировини [1, с. 45]. До цих причин додають ще й зростання відсоткової ставки за кредитами, що робить їх недоступними для більшості підприємств сільського господарства [2, с. 70]. Дем'яненко М.Я. вважає, що усунути проблеми у сфері кредитних відносин між банками і сільськогоспо-

¹ Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ;

² Львівська державна фінансова академія